

مهاجرت افغان به خارج از کشور: عوامل و پیامدها

Afghan Migration Abroad: Causes and Consequences

دکتور سیدعلی اقبال^۱ عایشه شفیق^۲

DOI: 10.64104/v10.Issue17.n25.2025

چکیده

مهاجرت افغان‌ها به خارج از کشور پدیده‌ای پیچیده و چندبُعدی است که در نتیجه‌ی سال‌ها جنگ، مشکلات سیاسی و بحران‌های اقتصادی شکل گرفته و میلیون‌ها نفر را به ترک سرزمین خود واداشته است. این پژوهش به بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت افغان‌ها، پیامدهای اقتصادی و اجتماعی این روند و فرصت‌های ناشی از آن می‌پردازد. با در نظر گرفتن واقعیت‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی که مهاجران افغان با آن‌ها مواجه‌اند، این مطالعه چالش‌ها، فرصت‌ها و نقش دولت افغانستان در مدیریت این فرآیند را تحلیل می‌کند. روش این تحقیق کیفی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای است. برای گردآوری داده‌ها، از منابع معتبر علمی، گزارش‌های منتشرشده توسط نهادهای بین‌المللی و سایر منابع معتبر علمی می‌باشد. در کنار مطالعات کتابخانه‌ای، برای غنای بیشتر داده‌ها، از ابزار مصاحبه در میان جمعی از مهاجران افغان مقیم ایران و ترکیه استفاده شده است تا دیدگاه‌ها و تجربیات آن‌ها به شکل میدانی تحلیل گردد. همچنین، مصاحبه‌های هدفمند با برخی از مهاجران به شناسایی آثار روانی مهاجرت کمک کرده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی برای مهاجرت نقش دارند، نتایج بدست آمده می‌تواند به سیاست‌گذاری‌های کارآمد برای کاهش مهاجرت‌های غیرقانونی، بهبود شرایط مهاجران افغان در کشورهای مقصد و بهره‌گیری از فرصت‌های ناشی از این روند کمک کند.

واژگان کلیدی: مهاجرت افغان‌ها، عوامل مهاجرت، پیامدهای مهاجرت به خارج، افغانستان

۱. استاد پوهنتون تعلیم و تربیه کابل. saiqbal.edu@gmail.com

۲. محصل سابق پوهنځی طب پوهنتون دعوت. ayesha.shafiq224@gmail.com

مقدمه

افغانستان به دلیل سال ها جنگ، بی ثباتی سیاسی و فقر اقتصادی، میلیون ها نفر از شهروندان خود را مجبور به مهاجرت نموده است، تا در جستجوی ایمنی و فرصت های بهتر باشند. مهاجرت افغان ها در طول تاریخ به دلایل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مانند جنگ، مداخلات خارجی، بلایای طبیعی و بحران های اقتصادی رخ داده است. بیشتر مهاجرت ها به کشور های همسایه مانند ایران و پاکستان و همچنین کشور های اروپایی بوده است. این مهاجرت ها به دلیل وضعیت نامنی، بیکاری، فقر و عدم دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی در افغانستان افزایش یافته است. این بحران ها رفته رفته باعث شده است که میزان پناهندگی افغانان در طول 4 دهه اخیر بیشتر باشد. برعلاوه بر این کشور های مانند : ایران و پاکستان که پناهگاه های اصلی افغانها بوده اند، با فشار های زیادی از نظر منابع اقتصادی و اجتماعی مواجه هستند. در این میان کشور های اروپایی نیز به مقصد های اصلی مهاجرت تبدیل شده اند، هر چند که ورود مهاجران افغان به این کشورها با چالشهای متعددی روبرو است.

بیان مساله

پدیده مهاجرت در افغانستان ریشه در مبارزات تاریخی دارد، که سال ها جنگ، قحطی و مداخلات خارجی را پشت سر گذاشته است. مهاجرت از افغانستان همواره هم یک انتخاب و هم یک ضرورت برای بسیاری بوده است، که تحت تاثیر بحران های اجتماعی-سیاسی، مشکلات اقتصادی و تاثیرات و تغییرات اقلیمی قرار دارد. الگو های مهاجرت افغان ها تاثیر زیادی بر کشور های همسایه و جامعه بین المللی گذاشته است به شبکه ای پیچیده ای از وابستگی ها منجر شده است. این پدیده نه تنها برای مهاجران چالش های را ایجاد کرده است، بلکه برای کشورهای پذیرنده نیز مشکلاتی را به همراه داشته است. درک مهاجرت افغانها نیازمند بررسی علل عمیق اجتماعی و سیاسی و تاثیرات آنها در داخل و خارج از کشور است. با توجه به این شرایط، درک علل و عوامل مهاجرت افغانها و بررسی دلایل پناهندگی آنها در کشور های مختلف یکی از مهم ترین مسایل تحقیقاتی است که باید به آن توجه شود. این تحقیق به بررسی عوامل اساسی مهاجرت، وضعیت پناهندگان در کشورهای میزبان، پیامد های مهاجرت، چالش ها و فرصت های مهاجرت پرداخته است. همچنین تحقیق به دنبال یافتن پاسخ به سوالات زیر است:

1. دلایل مهاجرت افغان ها به دیگر کشورها چیست؟
2. پیامد های این مهاجرت بر کشور های میزبان و افغانستان چه خواهد بود؟
3. نقش امارت اسلامی در روند مهاجرت چیست و چگونه بر این فرآیند تاثیر می گذارد؟
4. چه فرصت های اقتصادی و اجتماعی ای می تواند از این مهاجرت ها برای مهاجران و افغانستان ایجاد شود؟

اهداف تحقیق

1. شناسایی دلایل مهاجرت افغان ها به کشور های مختلف
2. تحلیل عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی موثر در مهاجرت افغان ها
3. ارزیابی پیامد های اقتصادی و اجتماعی مهاجرت بر کشور میزبان و افغانستان
4. بررسی نقش و تاثیر امارت اسلامی افغانستان در مدیریت و کنترل مهاجرت افغان ها

اهمیت و ضرورت تحقیق

مهاجرت افغان‌ها به خارج از کشور یکی از مهم‌ترین چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی افغانستان در دهه‌های اخیر بوده است. جنگ‌های طولانی، بی‌ثباتی سیاسی، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی، و ناامنی موجب شده‌اند که میلیون‌ها افغان سرزمین خود را ترک کرده و به کشورهای همسایه و سایر نقاط جهان مهاجرت کنند. این روند تأثیرات گسترده‌ای بر کشور مبدأ (افغانستان)، کشورهای میزبان و خود مهاجران داشته است.

این تحقیق به دنبال بررسی عوامل اساسی مهاجرت، وضعیت مهاجرین در کشورهای میزبان، پیامدهای مهاجرت و چالش‌های فراروی آن و فرصت‌های ناشی از آن است که می‌تواند به درک بهتری از شرایط کنونی و ضرورت‌های اتخاذ سیاست‌های مناسب منجر شود.

روش انجام تحقیق

روش این تحقیق کیفی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای است. برای گردآوری داده‌ها، از منابع معتبر علمی، گزارش‌های منتشرشده توسط نهادهای بین‌المللی مانند کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل (UNHCR) و سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM)، مقالات علمی، کتاب‌ها، مطالعات موردی و گزارش‌های تحلیلی استفاده شده است. در این تحقیق، تلاش شده است که نگاهی عمیق به عوامل مهاجرت افغان و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی ناشی از مهاجرت بپردازد.

تعاریف و مفاهیم

از آنجا که مهاجرت یک مفهوم کلی است در این قسمت مفاهیم مرتبط با مهاجرت به معرفی گرفته شده است:

- **مهاجر:** سازمان ملل متحد مهاجر را به عنوان (فردی که به دلایل اختیاری یا اجباری و با روشهای قانونی یا غیر قانونی به کشوری خارجی نقل مکان کرده و بیش از یکسال در آن اقامت داشته باشد)، تعریف می‌کند. این تعریف به طور رسمی شامل پناهندگان، متقاضیان پناهندگی مهاجران اقتصادی میشود. (Ozey et al. 2020).
- **پناهنده:** پناهنده فردی است که به دلیل ترس موجه از آزار و اذیت به دلایل نژاد، دین، ملیت، عضویت در گروه خاصی اجتماعی یا عقاید سیاسی، خارج از کشور ملیت خود بوده و نمی‌تواند یا به دلیل این ترس نمی‌خواهد که از حمایت آن کشور بهره‌مند شود. همان‌طور که کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل (UNHCR) بیان می‌کند، پناهنده فردی است که دست کم به مدت 12 ماه در کشور غیر از کشور خود اقامت گزیده باشد. این تعریف از دیدگاه کارشناسان حقوقی مهاجرت ممکن است تفاوت داشته باشد. (Ozey. 2020).
- **متقاضی پناهندگی:** فردی است که برای حفاظت از خود در برابر آزار و اذیت یا آسیب جدی به کشوری غیر از کشور خود پناه می‌آورد و منتظر تصمیم در مورد درخواست وضعیت پناهندگی بر اساس ابزارهای بین‌المللی و ملی مربوطه است، در صورت تصمیم منفی، این افراد باید کشور را ترک کنند و ممکن است اخراج شود، مگر آنکه اجازه اقامت به دلایل بشردوستانه یا دیگر دلایل مرتبط ارایه شود. (IOM. 2015).

- **افراد آواره داخلی (IDPs):** بر اساس اصول راهنمایی آوارگی داخلی (1998)، این افراد به عنوان اشخاص یا گروه های تعریف میشوند که به دلیل یا برای اجتناب از پیامد های درگیری مسلحانه، خشونت های گسترده، نقض حقوق بشر یا بلای طبیعی یا انسانی مجبور شده اند از خانه ها یا محل سکونت دائمی خود فرار کنند و از مرزهای رسمی کشور عبور نکرده اند. (IOM . 2015)
- **بازگشت کننده گان :** طبق واژه نامه مهاجرت سازمان بین المللی مهاجرت (IOM)، بازگشت به معنایی عمل یا فرآیند بازگشت تعریف میشود. این بازگشت می تواند در داخل مرزهایی یک کشور (مانند بازگشت آوارگان داخلی و سربازان غیر نظامی) یا از کشور میزبان به کشور مبدا (مانند پناهندگان و متقاضیان پناهندگی) صورت گیرد. بازگشت ممکن است به صورت اختیاری، اجباری، کمک شده یا خود جوش انجام شود. (IOM.2015)
- **جوامع میزبان :** کمیساری عالی پناهندگی سازمان ملل متحد (UNHCR) جوامع میزبان را به عنوان جوامع که جمعیت های زیادی از پناهندگان یا افراد آواره داخلی را میزبانی می کنند، چه در اردوگاه ها یا به صورت ادغام مستقیم در خانواده ها تعریف می کند. (IOM.2015)

گراف دسته بندی انواع مهاجرت

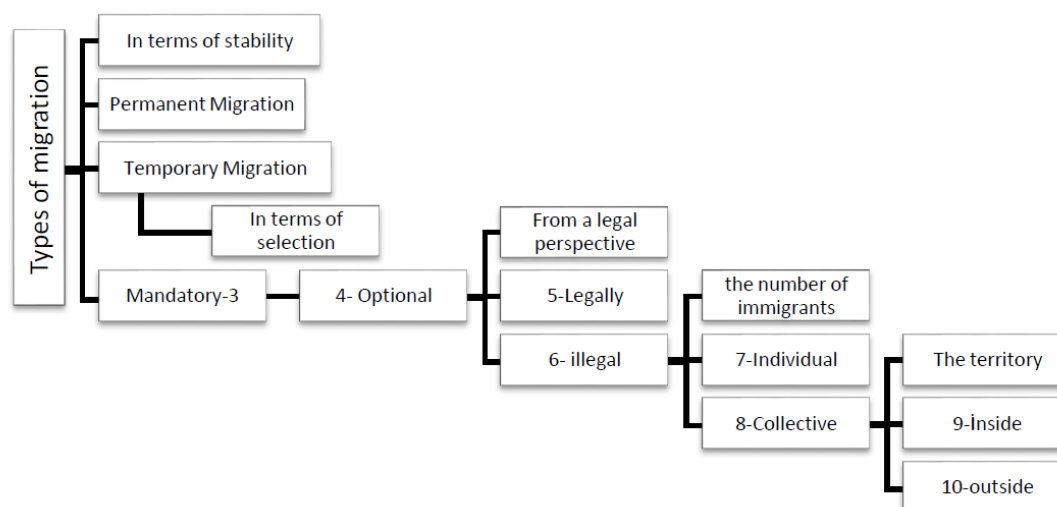

Figure 2: Types of Migration

Ozey.265.2020

در تصویر بالا انواع مهاجرت ها تقسیم بندی کرده می توانیم که مهاجرت به چهار نوع می باشد؛ 1. از لحاظ ثبات 2. مهاجرت دائمی 3. مهاجرت موقت 4. مهاجرت الزامی

دیدگاه اسلام درباره مهاجرت

مفهوم هجرت در قرآن کریم و آموزه های اسلامی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. هجرت مسلمانان به مدینه منوره نقطه عطفی در تاریخ اسلام بود که موجب گسترش دین شد. پیامبر اکرم صلی الله علیه وسلم پس از ۱۳ سال دعوت در مکه مکرمه، به دلیل شرایط نامساعد، به مدینه منوره هجرت کردند و در آنجا نخستین حکومت اسلامی را بنیان نهادند. این هجرت

به قدری مهم بود که مبنای تقویم هجری قرار گرفت. قرآن کریم نیز در ۲۴ مورد به موضوع هجرت اشاره کرده و پاداش ویژه‌ای برای مهاجران در راه خدا در نظر گرفته است، چنان‌که در آیه ۱۰۰ سوره نساء آمده است:

"و هر کسی که در راه خدا هجرت کند، جاهای امن و گسترده‌ای در زمین می‌یابد" (اسلام کوپست، ۱۳۹۳).

1. نقش مهاجرت در گسترش اسلام و دانش اسلامی

مهاجرت یکی از عوامل مهم در گسترش و توسعه اسلام در مناطق مختلف جهان بوده است. مسلمانان از طریق مهاجرت، فرهنگ و آموزه‌های اسلامی را به سرزمین‌های جدید منتقل کرده‌اند. از جمله، بازرگانان مسلمان نقش مؤثری در معرفی اسلام به جوامع جدید ایفا کردند.

در دوران طلایی اسلام (قرون ۸ تا ۱۳ میلادی)، مهاجرت دانشمندان به مراکز علمی مانند بغداد، دمشق، قرطبه و سمرقند باعث شکوفایی دانش شد. در افغانستان نیز حکومت‌های غزنویان و غوریان از علم و فرهنگ حمایت کرده‌اند (Ministere de la Culture, 2025).

دانشمندان بزرگی چون ابن سینا، فارابی و البیرونی با مهاجرت به مراکز علمی، به رشد دانش کمک کردند. ابن سینا، متولد بخارا، به شهرهای بلخ، غزنی و هرات مهاجرت کرد و آثار مهمی چون *قانون* را نگاشت (Nasr, 1987). فارابی که در فاریاب رشد یافت، بعدها در بغداد و دمشق اندیشه‌های فلسفی خود را تکمیل کرد (Gutas, 2001). البیرونی نیز در دربار غزنویان به تحقیق در زمینه‌های جغرافیا، نجوم و تاریخ پرداخت و کتاب مهم *آثار/الباقیه* را تألیف کرد (Yarshater, 1985).

2. مهاجرت علما و رشد مراکز دینی در افغانستان

مهاجرت علما و فقها به شهرهایی مانند هرات و بلخ در دوران تیموریان و غزنویان، این مناطق را به مراکز مهم علمی و فقهی تبدیل کرد. مدارس علمیه بزرگی در هرات تأسیس شد که زمینه‌ساز پیشرفت تحقیقات فقهی و حدیثی گردید (Subtelny, 2007).

این روند نشان می‌دهد که مهاجرت نه‌تنها در گسترش اسلام بلکه در رشد علم، فرهنگ و تمدن اسلامی نیز نقشی اساسی داشته است.

عوامل موثر بر مهاجرت افغانها به خارج از کشور

مهاجرت یکی از پدیده‌های دیرینه در تاریخ بشر است که همواره تحت تأثیر عوامل گوناگونی شکل گرفته است. در طول تاریخ، انسان‌ها به دلایل متعددی از جمله جستجوی زمین‌های حاصلخیز، شرایط مطلوب آب‌وهوایی، تحصیل، جنگ‌ها، انقلاب‌ها، تبعیض‌های قومی و مذهبی، استعمار، فقر، بیکاری و بحران‌های محیطی مانند خشکسالی، اقدام به مهاجرت کرده‌اند. این فرایند، از یک سو موجب رشد و توسعه تمدن‌ها و جوامع شده و از سوی دیگر تغییرات جمعیتی عمده‌ای را در کشورهای مبدأ و مقصد رقم زده است.

در میان کشورهای با آمار بالای مهاجرت، افغانستان جایگاه ویژه‌ای دارد. این کشور طی بیش از چهار دهه درگیر جنگ‌های گسترده بوده که موج‌های متعددی از مهاجرت را در پی داشته است. عوامل متعددی بر مهاجرت افغان‌ها تأثیرگذار بوده که می‌توان آن‌ها را در دسته‌های سیاسی، اقتصادی، محیطی و فرهنگی طبقه‌بندی کرد. در ادامه، هر یک از این عوامل مورد بررسی قرار خواهد گرفت:

1. عوامل سیاسی

بی‌ثباتی سیاسی یکی از مهم‌ترین عوامل مهاجرت در افغانستان طی چهار دهه اخیر بوده و منجر به افزایش مهاجرت‌های غیرقانونی شده است. جنگ‌های مداوم، ناامنی، خشونت و مشکلات سیاسی نه‌تنها بر روند مهاجرت تأثیرگذار بوده، بلکه

پیامدهای اجتماعی و اقتصادی گسترده‌ای نیز به همراه داشته است. این شرایط به‌طور مستقیم بر فرصت‌های شغلی، مسیرهای حرفه‌ای و رفاه اجتماعی اثر گذاشته است.

بررسی روندهای مهاجرتی نشان می‌دهد که افغانستان یکی از بالاترین نرخ‌های مهاجرت را در سطح جهانی دارد. جوانان زیادی به دلیل نبود امنیت کافی و عدم اطمینان به آینده، کشور را ترک کرده‌اند. مهاجرت افغان‌ها عمدتاً ماهیتی سیاسی، امنیتی و اجتماعی داشته و پیچیدگی وضعیت داخلی موجب شده است که افغانستان پس از سوریه، دومین کشوری با بیشترین تعداد مهاجران باشد. (Ozey, 2020, p. 262)

2. عوامل اقتصادی

مطالعات نشان داده‌اند که نبود فرصت‌های رشد و توسعه اقتصادی یکی از مهم‌ترین عوامل مهاجرت محسوب می‌شود. جنگ‌های چهار دهه گذشته آسیب‌های جدی به اقتصاد افغانستان وارد کرده و زیرساخت‌های حیاتی کشور را تخریب یا به‌طور کامل نابود ساخته است. در نتیجه، نرخ بیکاری به‌طور مستمر افزایش یافته و فقر و تنگدستی بخش وسیعی از جامعه را تحت تأثیر قرار داده است. از آنجا که اقتصاد افغانستان عمدتاً بر پایه کشاورزی است، جنگ‌های داخلی به زمین‌های زراعی نیز خسارت وارد کرده و بهره‌وری کشاورزان را کاهش داده است. همچنین، نبود بازار کار پایدار یکی دیگر از چالش‌های اساسی مردم بوده که مهاجرت را به‌عنوان یک گزینه اجتناب‌ناپذیر مطرح کرده است.

بی‌ثباتی سیاسی تأثیر مستقیم بر رکود اقتصادی کشور داشته و کمبود فرصت‌های اقتصادی، مردم را به سمت مهاجرت سوق داده است. درگیری‌های طولانی‌مدت نه‌تنها امنیت بلکه شرایط معیشتی را نیز از بین برده است. مطالعه‌ای درباره پناهندگان سوماتالی نشان می‌دهد که امنیت تنها عامل مهاجرت آنان نبوده و بسیاری به دلیل از دست دادن شرایط مطلوب زندگی، تصمیم به ترک کشور خود گرفته‌اند. (IOM, 2015) به همین ترتیب، در افغانستان نیز فقدان فرصت‌های اقتصادی و امید به شرایط شغلی بهتر در کشورهای اروپایی یکی از عوامل کلیدی مهاجرت‌های غیرقانونی محسوب می‌شود.

مطالعه‌ای از سوی UNHCR در سال 2010 نشان می‌دهد که بسیاری از مهاجران افغان که به اروپا رفته‌اند، پیش‌تر در ایران مشغول به کار بودند، جایی که فرصت‌های شغلی بیشتری نسبت به افغانستان داشت. با این حال، کاهش فرصت‌های اقتصادی در ایران و افزایش فشارهای اجتماعی بر مهاجران افغان، آنان را به سوی مسیرهای دشوارتر و پرخطر برای یافتن کار در اروپا سوق داده است. (IOM, 2015) با این وجود، افغان‌ها در کشورهای مقصد نیز با مشکلات بسیاری روبه‌رو هستند؛ آن‌ها اغلب مجبورند در ازای دستمزدهای ناچیز، کارهای طاقت‌فرسا انجام دهند، ساعات بیشتری کار کنند و در شرایطی نابرابر نسبت به سایر کارگران فعالیت نمایند.

بر اساس گزارش سال 2020 وزارت امور مهاجرین و عودت‌کنندگان افغانستان، حدود 6.5 میلیون مهاجر افغان در سراسر جهان زندگی می‌کنند که 80 درصد آنان در کشورهای همسایه مانند ایران و پاکستان مستقر هستند. افزون بر این، 709,549 پناهنده و متقاضی پناهندگی در اروپا، 448,113 کارگر در کشورهای حوزه خلیج فارس و تعداد دیگری در بیش از 70 کشور جهان پراکنده شده‌اند (دشتی، 2022).

مهاجرت گسترده نیروی انسانی، به‌ویژه جوانان تحصیل‌کرده، موجب کاهش سرمایه انسانی کشور شده که در بلندمدت رشد اقتصادی را با چالش‌های اساسی مواجه خواهد کرد. خروج نیروی کار متخصص، علاوه بر زیان‌های کوتاه‌مدت، سبب

رکود در توسعه پایدار کشور می‌شود. در چنین شرایطی، بسیاری از جوانان به امید دستیابی به فرصت‌های اقتصادی بهتر، چاره‌ای جز مهاجرت نمی‌بینند، و این روند همچنان به‌عنوان یکی از عوامل اساسی مهاجرت افغان‌ها ادامه دارد.

3. عوامل طبیعی

علاوه بر درگیری‌ها و خشونت‌های مستمر، عوامل طبیعی همچون خشکسالی و قحطی نیز نقش چشمگیری در افزایش مهاجرت در افغانستان داشته‌اند. این کشور که در محاصره خشکی قرار دارد، دارای اقلیمی خشک با میزان بارندگی بسیار کم است. بر اساس گزارش‌های سال 2020، در مجموع 7.3 میلیون هکتار زمین زراعی آبی در افغانستان قابل کشت است، اما تنها 3.4 میلیون هکتار آن تحت بهره‌برداری قرار دارد. از این میزان، 2.3 میلیون هکتار زمین به‌صورت آبی و یک میلیون هکتار از طریق بارندگی تغذیه می‌شوند. تغییرات اقلیمی نیز به‌طور فزاینده‌ای زمین‌های زراعی را تحت تأثیر قرار داده است.

با توجه به اینکه بیش از 80 درصد اقتصاد افغانستان بر پایه زراعت و دام‌داری است، خشکسالی‌های مکرر نه تنها امنیت غذایی را تهدید کرده، بلکه معیشت میلیون‌ها خانوار، به‌ویژه در مناطق روستایی، را به خطر انداخته است. این شرایط موجب افزایش نرخ فقر و در نهایت مهاجرت‌های گسترده شده است. در فاصله سال‌های 1999 تا 2010، افغانستان یکی از شدیدترین خشکسالی‌های تاریخ خود را تجربه کرد که پیامدهای ویرانگری برای جمعیت کشور به همراه داشت. بر همین اساس، خشکسالی یکی از عوامل اصلی مهاجرت داخلی و خارجی در این کشور محسوب می‌شود.

در سال‌های اخیر، خشکسالی‌های شدید بیش از دو میلیون نفر را مجبور به ترک ولایت‌هایی همچون پکتیا، فراه، نیمروز، بادغیس، غور، فاریاب و سمنگان کرده و آنان به سایر مناطق هم‌جوار مهاجرت کرده‌اند. علاوه بر این، استمرار خشونت‌ها، تخریب زیرساخت‌ها و نبود امکانات کافی، بازگشت بسیاری از پناهندگان افغان را با تأخیر مواجه ساخته است. در دهه 2000، افغان‌ها همچنان بزرگ‌ترین جامعه پناهندگان جهان را تشکیل می‌دادند. موج اولیه مهاجرت کاری که در دهه 1970 به سوی کشورهای همسایه آغاز شد، به تدریج تحت تأثیر اشغال شوروی، جنگ‌های مجاهدین و حکومت طالبان، به مهاجرت‌های اجباری گسترده تبدیل شد (دشتی، 2022).

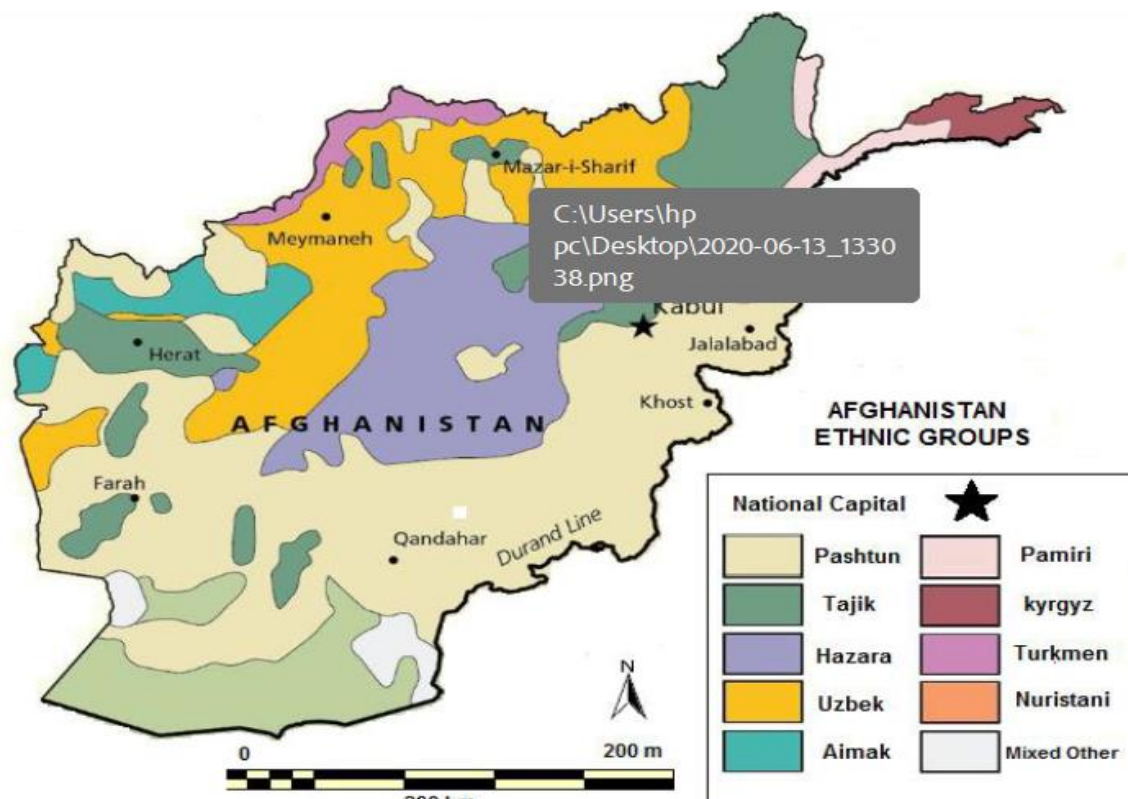
افزون بر خشکسالی، بلایای طبیعی همچون سیلاب‌ها، زلزله‌ها و افزایش دمای هوا نیز سالانه بیش از 200,000 نفر را در افغانستان تحت تأثیر قرار می‌دهد. در سال 2014، حدود 13,300 نفر از ساکنان ولایات بامیان، تخار و بغلان بر اثر بارندگی‌های شدید، رانش زمین و سیلاب‌ها ناچار به ترک خانه‌های خود شدند (وارث بدر و همکاران، 2023). در مجموع، ترکیب بحران‌های اقلیمی، بلایای طبیعی و چالش‌های امنیتی، مهاجرت را برای بسیاری از افغان‌ها به تنها گزینه ممکن تبدیل کرده و موجب شده است که افغانستان طی 40 سال گذشته یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان مهاجر در سطح جهانی باشد.

4. عوامل اجتماعی

افغانستان کشوری با تنوع قومی گسترده است که در آن گروه‌های مختلفی مانند پشتون‌ها، تاجیک‌ها، هزاره‌ها، ازبک‌ها، ترکمن‌ها، پشه‌ای‌ها و نورستانی‌ها زندگی می‌کنند. طبق آمار سال 2018، جمعیت این کشور 34,124,811 نفر برآورد شده است که 99.7٪ آنان را مسلمانان تشکیل می‌دهند؛ از این میان، 89.7٪ سنی و 10٪ شیعه هستند (Ozey, 2020, p.265). موقعیت جغرافیایی افغانستان، همراه با تاریخ پر فراز و نشیب آن، این کشور را به یکی از مراکز مهم تبادل فرهنگی، تجاری و مهاجرت

در آسیای مرکزی تبدیل کرده است. علاوه بر این، اشتراکات قومی، زبانی و فرهنگی افغانستان با کشورهای همسایه، زمینه‌ساز پیوندهای اجتماعی فراملیتی شده است.

نقشه پراکندگی اقوام در افغانستان

(Ozey.2020.265)

با این حال، تنوع قومی افغانستان، گاهی با چالش‌هایی همراه بوده و سبب درگیری‌ها و اقدام به مهاجرت نیز شده است. علاوه بر این، ناامنی ناشی از جنگ، حملات دشمنانه و خشونت‌های اجتماعی، انگیزه مهاجرت را در میان شهروندان افزایش داده است.

از سوی دیگر، زیرساخت‌های حیاتی افغانستان طی چهار دهه جنگ ویران شده‌اند و بسیاری از مناطق، به‌ویژه روستاها، همچنان از خدمات آموزشی، بهداشتی و درمانی مناسب محروم هستند. (IOM, 2015) این کمبودها نیز یکی از دلایل اصلی مهاجرت داخلی و خارجی محسوب می‌شود. افزون بر این، محدودیت‌های اجتماعی و فرهنگی و قلت فرصت‌های آموزش زنان و دختران، یکی دیگر از عوامل مهاجرت است. در نتیجه، مهاجرت افغان‌ها علاوه بر دلایل سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی، تحت تأثیر عواملی همچون نابرابری‌های اجتماعی و محدودیت‌های آموزشی نیز قرار دارد.

مهاجران افغان در کشورهای دیگر

بیش از یک میلیون افغان به دلیل جنگ و خشونت‌های مداوم در داخل کشور آواره شده‌اند، اما برآوردها نشان می‌دهد که این تعداد احتمالاً بیشتر از مقدار ثبت‌شده است (احمدی و لاکانی، 2016). بسیاری از افغان‌ها ابتدا به کشورهای همسایه مانند پاکستان و ایران پناه بردند و سپس به دیگر نقاط جهان، از جمله ترکیه و اروپا، مهاجرت کردند تا از جنگ، ناامنی و بحران‌های سیاسی فرار کنند (احمد ایچ‌دوبو، 2018).

در سال ۲۰۱۵، موج مهاجرت افغان‌ها به اروپا افزایش یافت، به طوری که آن‌ها ۱۴٪ از کل پناه‌جویان ثبت‌شده در اتحادیه اروپا را تشکیل دادند (جواد، AHRRO، ۲۰۱۶). (مسیرهای مهاجرتی که افغان‌ها انتخاب می‌کنند، بسیار پرخطر است و طبق گزارش سازمان بین‌المللی مهاجرت (IOM)، بیش از ۳۱۰۰ مهاجر در مسیر رسیدن به اروپا، به‌ویژه در دریای مدیترانه، جان خود را از دست داده‌اند. در میان مهاجران، وضعیت کودکان بدون سرپرست نگران‌کننده است، زیرا موارد متعددی از ناپدید شدن آن‌ها پس از ورود به اروپا گزارش شده که احتمال قربانی شدن در شبکه‌های قاچاق انسان را افزایش می‌دهد (UNHCR، ۲۰۱۵).

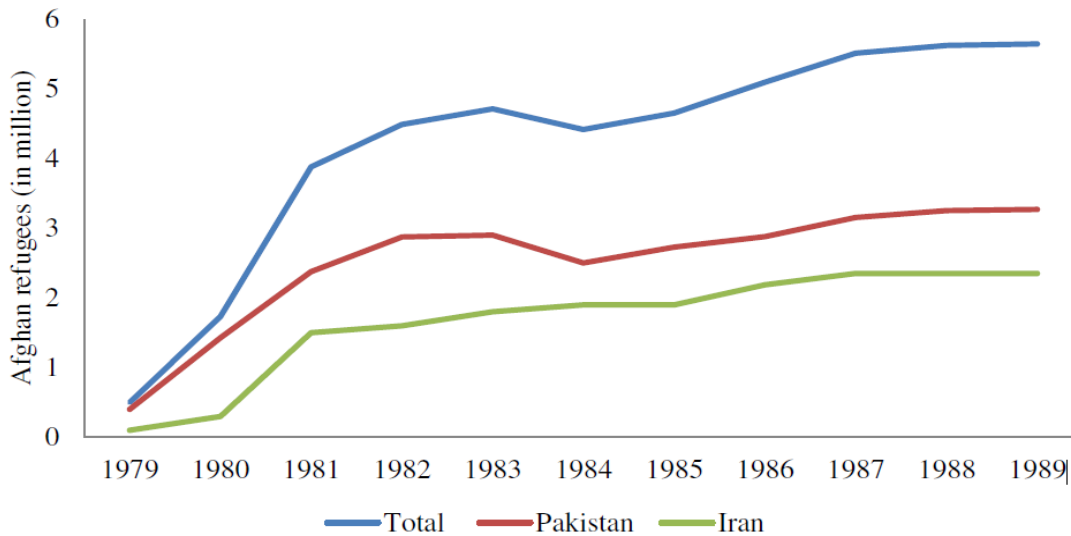
افغان‌ها عمدتاً به کشورهای همسایه مهاجرت کرده‌اند و بخش قابل‌توجهی از آنان در ایران و پاکستان سکونت دارند. این کشورها مقصد اصلی مهاجران افغان بوده‌اند و تنها تعداد محدودی از آنان به مناطق دورتر مهاجرت کرده‌اند (IOM، ۲۰۱۵).

۱. ایران

ایران از دیرباز مقصد اصلی مهاجران اقتصادی افغان بوده و از دهه ۱۸۵۰ به‌طور مداوم پذیرای آنان بوده است. یکی از دلایل عمده مهاجرت افغان‌ها به ایران، شرایط بهتر معیشتی و فرصت‌های شغلی مناسب بود. در سال ۱۹۷۲، قحطی و گرسنگی در شمال غرب افغانستان موجی از مهاجرت به ایران را به دنبال داشت. تا سال ۱۹۷۸، حدود ۴۰۰ هزار کارگر افغان در صنایع مختلف ایران مشغول به کار بودند. در سال ۱۹۹۱، تعداد پناهندگان افغان در ایران به ۳ میلیون نفر رسید، که بسیاری از آن‌ها به دلیل مداخله شوروی مجبور به ترک کشور خود شده بودند. پس از خروج شوروی، حدود ۱٫۴ میلیون نفر به افغانستان بازگشتند، اما شمار زیادی در ایران باقی ماندند (واریس بدر، et al، ۲۰۲۳).

۲. پاکستان

پاکستان، با ۲۶۰۰ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان، یکی دیگر از مقاصد اصلی مهاجران افغان بوده است. بسیاری از افغان‌ها به دلیل هویت‌های قومی و فرهنگی مشترک، این کشور را مقصدی طبیعی برای مهاجرت می‌دانند. در سال ۱۹۷۹، با اشغال افغانستان توسط شوروی، موج عظیمی از مهاجران افغان (عمدتاً خانواده‌های ۵ تا ۶ نفره) به پاکستان سرازیر شد. برخی پس از خروج شوروی بازگشتند، اما بسیاری همچنان در پاکستان ساکن هستند (واریس بدر، et al، ۲۰۲۳). در سال‌های اخیر، پاکستان برای پناهندگان افغان محدودیت‌های شدیدی وضع کرده و مهلت‌هایی برای بازگشت آن‌ها تعیین کرده است. بسیاری از پناهندگان در مراکز بازداشت در شرایط دشوار نگهداری می‌شوند و محدودیت‌های شدید بر تردد آنان اعمال شده است، که این امر فشار برای بازگشت آن‌ها را افزایش داده است (احمدی - لکانی - ۲۰۱۶).

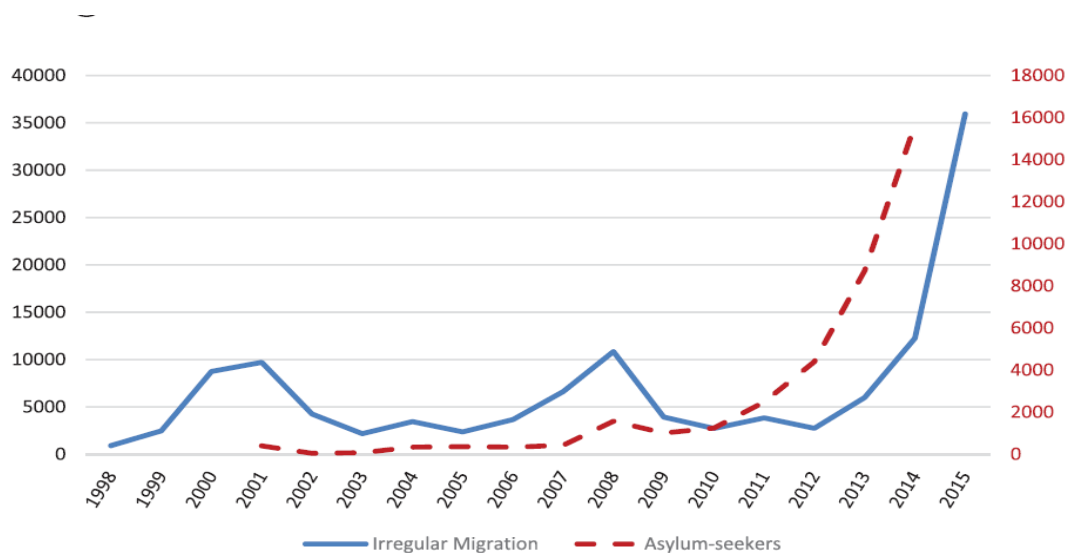
شکل : تعداد پناهجویان افغان در ایران و پاکستان از سال ۱۹۷۹ الی ۱۹۸۹ ، منبع : (احمد ولید. ۴ . ۲۰۲۲)

۳. ترکیه

ترکیه پس از ایران و پاکستان، سومین مقصد اصلی مهاجران افغان محسوب می شود. موقعیت جغرافیایی ترکیه و نزدیکی آن به اروپا، این کشور را به یکی از مهم ترین مسیرهای ترانزیتی برای مهاجران تبدیل کرده است (داشتی، ۲۰۲۲). پس از خروج نیروهای آمریکایی از افغانستان در سال ۲۰۱۴ و افزایش بیکاری، بسیاری از افغان ها ترکیه را به عنوان مقصد خود انتخاب کردند. پیش از به قدرت رسیدن طالبان، ترکیه میزبان ۱۸۲'۰۰۰ مهاجر ثبت شده و ۱۲۰'۰۰۰ مهاجر غیررسمی افغان بود (DW، ۲۰۲۱).

ترکیه از دهه ۱۹۶۰ به عنوان کشوری مهاجرتی شناخته شده و از سال ۲۰۰۰ به بعد، علاوه بر کشور ترانزیتی، به مقصدی برای مهاجران تبدیل شده است. در سال ۲۰۱۵، تعداد پناهجویان افغان ثبت شده در UNHCR از ۱۰'۰۰۰ نفر به بیش از ۹۴'۰۰۰ نفر رسید. علاوه بر این، ۳۹'۰۰۰ افغان متولد ترکیه نیز در این کشور زندگی می کردند. رهبران جامعه افغان تخمین می زنند که تعداد کل افغان های مقیم ترکیه حدود ۱۰۰'۰۰۰ نفر باشد (احمت ایچ دوویو، ۲۰۱۸).

با این حال، دولت ترکیه سیاست های سخت گیرانه ای در قبال مهاجران اتخاذ کرده است. رجب طیب اردوغان در سال ۲۰۲۱ تأکید کرد که ترکیه نمی خواهد "انبار مهاجران افغان" باشد و از ورود غیرقانونی آن ها جلوگیری خواهد کرد (وارس بدر. et al.، ۲۰۲۳).

شکل: گراف ورود مهاجرین به ترکیه خلال سال های 1998 الی 2015، (Ahmet İçduygu, 2018).

۴. اروپا

بین سال‌های 1980 و 1990، هزاران نفر از افراد حرفه‌ای مجبور به مهاجرت به اروپا شدند. مهارت‌ها و تحصیلات منتقل شده از افغانستان به کشورهای غربی باعث ایجاد مشکل کمبود افراد باتجربه و تحصیل کرده در فرآیند بازسازی در سال 2001 شد. برای سال‌ها، اروپا هدفی مهم برای مهاجران افغان بوده است به دلیل شرایط زندگی خوب، پذیرش مهاجران و فرصت‌های شغلی بالا. در سال 2020، حدود 709,549 مهاجر و پناهنده در اروپا ساکن شدند و از دولت‌ها کمک دریافت کردند (وارس بدر et al, 2023). شکل‌گیری جوامع افغان در اروپا طی چندین فاز در چهار دهه گذشته انجام گرفته است. در فاز اول، مهاجران پیشگام شامل دانشجویان، بازرگانان و مقامات دولتی بودند. سپس، نخستین موج بزرگ مهاجران افغان به اروپا که شامل پناهندگان فراری از رژیم کمونیستی دهه 1980 بود، شکل گرفت و بعد از آن بسیاری دیگر در اوایل دهه 1990 به دلیل فرار از رژیم مجاهدین وارد شدند. تعداد مهاجران افغان در نیمه دوم آن دهه به دلیل صعود طالبان در کشور افزایش پیدا کرد. در دهه 2000، ورود مهاجران نامنظم به همراه پناهجویان افزایش یافت؛ در همان دوره، جوامع کوچک افغان در اروپا عمدتاً به دلیل تولدها، reunifications (دیدار مجدد خانواده‌ها)، ازدواج‌ها و ورود تازه‌واردهایی که عموماً از طریق شبکه‌های فعال به خانواده‌ها و دوستانشان ملحق می‌شدند، رشد کرده بودند. به نظر می‌رسد در دهه 2010، زمانی که نیروهای خارجی، از جمله نیروهای ایالات متحده و ناتو، شروع به خروج از کشور کردند، وضعیت امنیتی بدتر شده و بسیاری از افغان‌ها برای ترک کشور به هر قیمتی دست به ریسک زدند، در حالی که دیگران به دلیل وضعیت وخیم اقتصادی کشور فرار کردند. بنابراین، به نظر می‌رسد که با ورود حداقل چند صد هزار پناهجو و مهاجر نامنظم در سال‌های 2015 - 2016، جوامع مهاجر افغان در اروپا وارد یک فاز جدید از گسترش شده‌اند. (احمت ایچ‌دویو، 2018)

آمار و اطلاعات در مورد تعدد و توزیع مهاجرین

افغان‌ها بزرگ‌ترین جمعیت پناهندگان در جهان را تشکیل می‌دهند و فرآیند مهاجرت از افغانستان همچنان ادامه دارد. پس از سال 2007، فرآیند مهاجرت آغاز شد و تعداد پناهندگان که به این سال از ایران و پاکستان بازگشتند، افزایش یافت.

پس از آن، وضعیت امنیتی در افغانستان روز به روز بدتر شد و موج مهاجرت شروع گردید؛ به‌طوری که بیشتر افغان‌ها در کشورهای مختلف جهان پناه گرفته‌اند (جدول ۴). (اوزی، هاشمی، ۲۰۲۰، صفحه ۲۷۳)

روند مهاجرت در چهار دهه اخیر در کشور همواره متغیر بوده است، در اینجا به بررسی روند مهاجرت افغان‌ها به خارج از کشور به شکل مختصر آن می‌پردازیم.

- **دهه ۱۹۸۰:** پس از تهاجم شوروی به افغانستان در سال ۱۹۷۹، این کشور شاهد مهاجرت گسترده‌ای بود. تا اواخر دهه ۱۹۸۰، بیش از ۶ میلیون افغان به کشورهای همسایه، به ویژه پاکستان و ایران پناه بردند. (FMReview, ۱۹۸۰)
 - **دهه ۱۹۹۰:** جنگ داخلی افغانستان در اوایل دهه ۱۹۹۰ باعث ادامه جابجایی‌ها شد. با وجود بازگشت برخی از پناهندگان پس از خروج نیروهای شوروی، درگیری‌های مستمر منجر به باقی ماندن شمار زیادی از آوارگان شد. (FMReview, ۱۹۹۰)
 - **دهه ۲۰۰۰:** مداخله به رهبری ایالات متحده در سال ۲۰۰۱ باعث جابجایی بیشتر شد. تا سال ۲۰۰۱، حدود ۳.۶ میلیون افغان عمدتاً در پاکستان و ایران به‌عنوان پناهنده باقی ماندند. (FMReview, ۲۰۰۰)
 - **دهه ۲۰۱۰:** در طول این دهه، وضعیت پناهندگان نسبتاً پایدار بود، با نوسانات جزئی. در سال ۲۰۱۵، کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل حدود ۲.۶ میلیون پناهنده افغان ثبت‌شده در سراسر جهان گزارش کرد. (FMReview, ۲۰۱۵)
 - **دهه ۲۰۲۰:** رویدادهای اخیر، از جمله بازگشت طالبان به قدرت در سال ۲۰۲۱، باعث جابجایی‌های مجدد شد. تا سال ۲۰۲۳، جمعیت پناهندگان افغان در سطح جهانی حدود ۷۴۱.۴۰۰ نفر افزایش یافت و به مجموع ۶.۴ میلیون نفر رسید که عمدتاً در ایران و پاکستان زندگی می‌کنند. (سازمان پناهندگان سازمان ملل، ۲۰۲۳)
- تعداد پناهندگان افغان از ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵**
سال	تعداد پناهنده افغان (میلیون نفر)	منبع
۲۰۲۰	۷۲.۲۷۸	پناهنده افغان (Macrotrends, ۲۰۲۳)
۲۰۲۱	۶۶.۹۴۹	کاهش به دلیل تحولات داخلی (Macrotrends, ۲۰۲۳)
۲۰۲۲	۵۲.۱۵۹	کاهش شدید به (Macrotrends, ۲۰۲۳)
۲۰۲۳	۳۴.۸۲۶	تعداد پناهندگان به (Macrotrends, ۲۰۲۳)
۲۰۲۴	۳۴.۸۲۷	نفر ثبت شدند (UNHCR, ۲۰۲۴)
۲۰۲۵	۳۴.۸۲۷	وضعیت مشابه با سال قبل، حدود (UNHCR, ۲۰۲۵)
- چالش‌ها و فرصت‌های مهاجرت افغان‌ها به کشورهای دیگر**

چالش‌ها

۱. **فرار مغزها:** یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های مهاجرت افغان‌ها، از دست دادن نیروی انسانی تحصیل کرده و متخصص است. این امر تأثیرات مخربی بر توسعه اقتصادی و علمی کشور دارد. با مهاجرت داکتران، مهندسان، اساتید و دیگر متخصصان، ظرفیت تولید علم و خدمات در افغانستان کاهش می‌یابد (ناظری، ۱۴۰۲).
۲. **چالش‌های فرهنگی و هویتی:** مهاجران افغان در کشورهای میزبان با تفاوت‌های فرهنگی، دینی و اجتماعی مواجه می‌شوند که می‌تواند موجب شوک فرهنگی، بحران هویت و احساس بیگانگی شود (ناظری، ۱۴۰۲).

3. **اقتصاد و اشتغال:** بسیاری از مهاجران به دلیل نداشتن مدارک معتبر یا عدم پذیرش مهارت‌هایشان با مشکل پیدا کردن شغل مناسب روبه‌رو هستند و معمولاً به کارهای سطح پایین تن می‌دهند، که مجبور می‌شوند در مقابل دستمزد اندکی کارهای شاقه‌ها را در سرزمین‌های دیگر انجام دهد تا جایی که اکثراً باعث میشود جانهای شان در خطر بیافتد.

4. **عدم دسترسی به خدمات:** پناهندگان و مهاجران اغلب به خدمات بهداشتی، طبی آموزشی و اجتماعی کامل دسترسی ندارند. این وضعیت به‌ویژه در کشورهایی که قوانین سختگیرانه‌ای برای پذیرش مهاجران دارند، بحرانی‌تر است. این در حالی است که زنان و کودکان طبقه‌ای است که در معرض آسیب بیشتری قرار دارند، نبود امکانات اولیه اساسی برای مهاجران در کشور های میزبان، باعث شده است که امراض ساری در بین مهاجران بیشتر نشر شود.

5. **مشکلات اقامتی و حقوقی:** برخی مهاجران به دلیل وضعیت قانونی نامشخص در کشورهای میزبان، با خطر اخراج یا بازداشت مواجه هستند و امنیت روانی پایینی دارند، که باعث شده است تشویش‌های روحی و روانی بیشتری را تجربه کنند و اکثراً باعث افسردگی و اضطراب در میان مهاجران افغان در کشور های میزبان شود.

فرصت‌ها

1. **بهبود وضعیت اقتصادی فردی و خانوادگی:** مهاجرت برای افغان‌ها به معنای دسترسی به فرصت‌های شغلی بهتر و بالاتر است. در بسیاری از کشورهای میزبان، پناهندگان افغان می‌توانند شغل‌های با درآمد بهتر و شرایط کاری مناسب‌تری پیدا کنند. این امر می‌تواند به‌طور مستقیم بر وضعیت اقتصادی خود فرد و خانواده‌هایشان تأثیر مثبت بگذارد، زیرا به‌عنوان مثال در کشورهای پیشرفته‌تر می‌توانند به شغل‌هایی با سطح مهارتی بالاتر و حقوق مناسب‌تری دست یابند (ناظری، 1402).

2. **دسترسی به آموزش و مهارت‌های جدید:** یکی دیگر از فرصت‌های مهاجرت، دسترسی به نظام‌های آموزشی پیشرفته است. پناهندگان افغان می‌توانند در کشورهای میزبان به دوره‌های آموزشی و دانشگاهی دسترسی پیدا کنند که در افغانستان برای بسیاری از افراد این امکان وجود ندارد. این امر به آنان فرصت می‌دهد تا مهارت‌های جدیدی کسب کنند، مدارک تحصیلی بین‌المللی دریافت کنند و در زمینه‌های حرفه‌ای مختلف پیشرفت کنند. از این رو، این فرآیند می‌تواند موجب ارتقای سطح دانش فردی و ایجاد مسیرهای شغلی جدید برای آن‌ها شود (ناظری، 1402).

3. **شبکه‌سازی بین‌المللی و فرصت‌های شغلی گسترده‌تر:** مهاجرت افغان‌ها به کشورهای دیگر، فرصت‌هایی را برای ایجاد ارتباطات حرفه‌ای و اجتماعی فراهم می‌کند. این شبکه‌ها می‌توانند در بلندمدت به یافتن شغل، دریافت مشاوره، یا حتی حمایت در مواقع بحرانی کمک کنند. به علاوه، این شبکه‌ها باعث می‌شوند که مهاجران افغان قادر باشند از تجربیات دیگران استفاده کنند و در جوامع بین‌المللی نقش مؤثری ایفا کنند (ناظری، 1402).

4. **انتقال تجربه و دانش به کشور مبدأ:** بسیاری از مهاجران افغان که در کشورهای میزبان آموزش دیده و مهارت‌های جدید کسب کرده‌اند، پس از بازگشت به افغانستان می‌توانند تجربه‌ها و دانشی که به‌دست آورده‌اند را با جامعه خود به اشتراک بگذارند. این انتقال دانش می‌تواند به بهبود سیستم‌های آموزشی، بهداشتی و اقتصادی در افغانستان کمک کند. به‌ویژه کسانی که در زمینه‌های پزشکی، مهندسی، فناوری و علوم اجتماعی تخصص دارند، می‌توانند با بازگشت به کشور، در توسعه و پیشرفت جامعه خود نقش داشته باشند (ناظری، 1402).

پیامدهای مهاجرت غیرقانونی افغان‌ها به کشورهای دیگر

الف: پیامدها برای کشورهای میزبان

1. بار اقتصادی بر خدمات عمومی:

کشورهای میزبان ممکن است با فشار اقتصادی ناشی از افزایش جمعیت مهاجران غیرقانونی روبه‌رو شوند. این فشار می‌تواند بر خدمات عمومی مانند بهداشت، آموزش، و رفاه اجتماعی تأثیر منفی بگذارد. مهاجران غیرقانونی معمولاً از خدمات

بهداشتی، آموزشی و اجتماعی به طور غیررسمی استفاده می‌کنند که این موضوع ممکن است باعث کمبود منابع برای جمعیت بومی شود (UNHCR, 2022).

2. رقابت در بازار کار:

مهاجران غیرقانونی افغان معمولاً در بازار کار با رقابت شدید روبه‌رو هستند و اغلب مشاغل کم‌مهارت را برعهده می‌گیرند. این می‌تواند باعث افزایش رقابت با کارگران بومی شده و دستمزدها را کاهش دهد یا به افزایش نرخ بیکاری در برخی بخش‌ها منجر شود (World Bank, 2021).

3. تنش‌های اجتماعی و امنیتی:

حضور گسترده مهاجران غیرقانونی افغان ممکن است به تنش‌های اجتماعی و فرهنگی در کشورهای میزبان منجر شود. این مهاجران معمولاً به دلیل نداشتن وضعیت قانونی، با تبعیض و سوءاستفاده‌های مختلف مواجه می‌شوند و ممکن است در معرض تهدیدات امنیتی قرار گیرند (IOM, 2021).

4. چالش‌های ادغام اجتماعی و فرهنگی:

مهاجران افغان به دلیل تفاوت‌های فرهنگی و زبانی، گاهی اوقات با مشکلاتی در زمینه ادغام در جامعه میزبان روبه‌رو می‌شوند. این مشکلات می‌تواند باعث انزوای اجتماعی و ایجاد اختلافات فرهنگی شود (IOM, 2021).

5. پیامدهای روانی مهاجرت:

تجربه مهاجرت، به‌ویژه در شرایط ناخواسته یا اجباری، آثار روانی عمیقی بر مهاجران بر جای می‌گذارد. براساس مصاحبه‌های انجام‌شده با شماری از مهاجران افغان، احساساتی چون دلتنگی، اضطراب مزمن، حس بی‌هویتی و ترس از آینده، از جمله پیامدهای رایج هستند. به‌ویژه نوجوانانی که در میان مسیر مهاجرت، تحصیل یا ارتباط با جامعه میزبان را از دست داده‌اند، در معرض افسردگی و بحران‌های هویتی قرار دارند. برخی از پاسخ‌دهندگان به احساس طرد شدن از سوی جامعه مقصد و تبعیض‌های اجتماعی نیز اشاره کرده‌اند که خود زمینه‌ساز انزوای اجتماعی و اختلالات روانی می‌شود. این یافته‌ها لزوم توجه سیاست‌گذاران به حمایت‌های روانی - اجتماعی از مهاجران، به‌ویژه زنان و کودکان، را نشان می‌دهد.

ب. پیامدها برای کشور افغانستان (کشور مبدا)

1. فرار مغزها (Brain Drain):

یکی از پیامدهای عمده مهاجرت افغان‌ها، به‌ویژه مهاجرت غیرقانونی، از دست دادن نیروی کار ماهر و تحصیل‌کرده است. بسیاری از افراد متخصص، مانند داکتران، مهندسان، و معلمان از افغانستان مهاجرت می‌کنند تا فرصت‌های بهتری در کشورهای دیگر پیدا کنند. این روند باعث کمبود نیروی انسانی ماهر در افغانستان می‌شود و به روند توسعه کشور آسیب می‌زند (UNHCR, 2021).

2. تأثیرات اقتصادی بر رشد و توسعه کشور:

افغانستان با مهاجرت گسترده افراد جوان و تحصیل‌کرده، با کمبود نیروی کار ماهر روبه‌رو می‌شود. این موضوع باعث کندی روند توسعه اقتصادی می‌شود. هرچند که مهاجران افغان پول‌هایی تحت عنوان «ارسال‌های مالی» (Remittances) به کشور خود ارسال می‌کنند، این پول‌ها نمی‌تواند به‌طور کافی اقتصاد کشور را بهبود بخشد (World Bank, 2020).

3. تأثیرات اجتماعی:

ادامه مهاجرت به خارج از کشور می‌تواند باعث تضعیف ساختار اجتماعی در افغانستان شود. بسیاری از خانواده‌ها در اثر مهاجرت اعضای خود از هم جدا می‌شوند و این روند می‌تواند باعث افزایش مشکلات اجتماعی و روانی در کشور شود (UNHCR, 2021).

راهکارهای بازگشت مهاجران افغان به کشور خود

1. اطلاع‌رسانی و مشاوره به مهاجران:

1. آمار و ارقام: طبق گزارش‌های بین‌المللی، تعداد مهاجران افغان که از کشورهای میزبان به افغانستان باز می‌گردند معمولاً در حدود 500 هزار نفر در سال است (UNHCR, 2022).

2. تأثیرات: ارائه مشاوره در زمینه وضعیت اقتصادی و امنیتی افغانستان به مهاجران می‌تواند باعث کاهش اضطراب آن‌ها برای بازگشت به کشور خود شود و از سردرگمی و ترس‌های بی‌اساس جلوگیری کند.

2. حمایت‌های مالی و اجتماعی:

1. آمار و ارقام: طبق آمارهای جهانی، سازمان‌هایی مانند UNHCR و IOM به مهاجران بازگشتی کمک‌های نقدی و غیرنقدی ارائه می‌دهند. این کمک‌ها به حدود 300 هزار نفر از مهاجران افغان در سال‌های اخیر ارائه شده است (IOM, 2021).

2. تأثیرات: حمایت‌های مالی و اجتماعی می‌تواند به بازگشت مهاجران کمک کند تا پس از بازگشت به کشور خود، دوباره به جامعه وارد شوند و زندگی جدیدی را آغاز کنند.

3. ایجاد فرصت‌های شغلی و کارآفرینی:

1. آمار و ارقام: سازمان‌های بین‌المللی و دولت افغانستان می‌توانند به‌طور مشترک در پروژه‌های زیرساختی و کارآفرینی سرمایه‌گذاری کنند. این پروژه‌ها می‌توانند بیش از 1 میلیون شغل در افغانستان ایجاد کنند (World Bank, 2020).

2. تأثیرات: ایجاد فرصت‌های شغلی در کشور می‌تواند مهاجران افغان را ترغیب کند تا به کشور خود بازگردند و در فرآیند بازسازی مشارکت کنند. این امر می‌تواند به رشد اقتصادی و کاهش بیکاری کمک کند.

نتیجه‌گیری

افغانستان کشوری است که در چهار دهه گذشته با جنگ‌های داخلی، بحران‌های سیاسی، ناامنی فراگیر و مشکلات اقتصادی گسترده روبه‌رو بوده است. این بحران‌ها میلیون‌ها نفر از مردم را مجبور به ترک کشور کرده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که عوامل متعددی از جمله ناامنی، فقر، نبود فرصت‌های شغلی و مشکلات سیاسی از دلایل اصلی مهاجرت افغان‌ها هستند.

از مهم‌ترین دلایل مهاجرت افغان‌ها، وضعیت ناامن و عدم استقرار سیاسی، فقر، و جنگ‌های پی‌درپی در کشور بوده است، که افغان‌ها مجبور شده و سرزمین خود را ترک کنند و به کشورهای برون‌د که از شرایط بهتری برخوردار باشند. این عوامل باعث شده است که افغانستان از جمله کشورهای باشد که بیشترین تعداد مهاجرین را دارد. به همین دلیل، باید راهکارهای مؤثری برای حل این بحران‌ها اتخاذ شود.

همچنین مصاحبه‌ها و پرسشنامه‌ها نشان می‌دهند که پیامدهای مهاجرت تنها محدود به مسائل اقتصادی یا اجتماعی نیست، بلکه تأثیرات عمیق روانی نیز به همراه دارد؛ از اضطراب و دلتنگی گرفته تا احساس طردشدگی و بحران هویت. نسل جوان مهاجرین بیش از دیگر گروه‌ها در معرض این آسیب‌ها قرار دارند.

پس بر امارت اسلامی افغانستان است که امنیت سراسری کشور را حفظ کرده و برای حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی مردم تدابیر مناسب اتخاذ کند، زمینه‌های رشد اقتصادی و شغل را برای مردم فراهم کند، و محدودیت‌های که بر آموزش وضع شده است را بردارند که از یک طرف از فرار مغزها در کشور جلوگیری کنند و از طرف دیگر مهاجرت‌های غیرقانونی و بحران‌های انسانی در داخل کشور جلوگیری کند. در نهایت، این بحران‌ها تنها با همکاری گسترده داخلی و بین‌المللی،

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، و ارتقاء حقوق بشر می‌تواند بهبود یابد. توسعه پایدار و تأمین فرصت‌های شغلی برای جوانان می‌تواند از دلایل مهاجرت بکاهد و در عین حال به تقویت اقتصاد و جامعه افغانستان کمک کند. در نهایت، راه‌حل پایدار برای این بحران تنها در گرو یک نگاه منطقه‌ای و بین‌المللی به مسئله مهاجرت است؛ نگاهی که به جای برخورد امنیتی، بر حقوق و کرامت انسانی و توسعه پایدار تمرکز داشته باشد.

پیشنهادهای به امارت اسلامی افغانستان

۱. حمایت از حقوق مهاجرین

امارت اسلامی باید به طور جدی از حقوق مهاجرین افغان دفاع کند و شرایط بازگشت آنها را به صورت محترمانه و در احترام به حقوق انسانی تسهیل نماید. این اقدامات می‌تواند از بازگشت مهاجرین با امنیت بیشتر و زندگی شایسته‌تر حمایت کند.

۲. افزایش همکاری‌های بین‌المللی

حکومت افغانستان باید روابط خود را با کشورهای همسایه و جوامع بین‌المللی تقویت کند تا منابع و کمک‌های اقتصادی برای بازسازی و توسعه کشور جذب شود. این همکاری‌ها می‌تواند فرصت‌های اقتصادی و آموزشی بیشتری فراهم آورد، با داشتن فرصت‌های آموزشی و اقتصادی بیشتر، جلو مهاجرت‌ها گرفته شده و آمار مهاجرین نیز کم می‌گردد.

۳. ایجاد زیرساخت‌های اساسی

امارت اسلامی باید سرمایه‌گذاری بیشتری در زیرساخت‌ها، به ویژه در بخش‌های مسکن، بهداشت، آموزش و اشتغال انجام دهد تا شرایط زندگی در افغانستان برای بازگشت‌کنندگان فراهم گردد و مهاجرت کاهش یابد.

۴. پشتیبانی از جوانان و نخبگان

به منظور جلوگیری از مهاجرت نخبگان و جوانان، امارت اسلامی باید فرصت‌های شغلی، آموزشی و تحقیقاتی در داخل کشور فراهم کند. همچنین باید از برنامه‌های ویژه برای نگهداری نخبگان و تحصیل‌کردگان حمایت کند که از فرار مغزها در کشور نیز جلوگیری شود.

۵. فراهم سازی زمینه‌های تعلیمی و تحصیلی

یکی از عوامل مهاجرت افغانها به خارج از کشور، فراهم کردن فرصت‌های تعلیمی و تحصیلی برای خود و خانواده‌های شان میباشد، زمانی که زمینه‌های بیشتری در قسمت آموزش به جوانان کشور فراهم گردد بدون شک که در کاهش مهاجرت رول اساسی را خواهد داشت.

فهرست منابع

منابع فارسی:

۱. میرزاد. مهاجرت؛ عوامل و انواع آن. زبان: دری.
۲. نظیری، داوود. (۱۴۰۲). مهاجرت، چالش‌ها و فرصت‌ها
۳. سازمان بین‌المللی مهاجرت. (۲۰۲۱). (IOM). تأثیرات اجتماعی مهاجرت غیرقانونی افغان‌ها بر کشورهای میزبان و کشور مبدا
۴. کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد. (۲۰۲۲). (UNHCR). مهاجرت غیرقانونی افغان‌ها: پیامدها و چالش‌ها بانک جهانی. (۲۰۲۰). توسعه اقتصادی در افغانستان: فرصت‌ها و چالش‌ها

5. Retrieved from مهاجرت افغان ها Tahlil Roz

<https://tahlilroz.com/%D8%A7%D8%AC%D8%AA%D9%85%D8%A7%D8%B9%DB%8C/%D9%85%D9%87%D8%A7%D8%B1%D8%AA-%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86-%D9%87%D8%A7>

6. وزارت مهاجرین و بازگشت کنندگان. مقالات تحلیلی و تحقیقی Retrieved from

<https://morr.gov.af/dr/%D9%85%D9%82%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%AA-%D8%AA%D8%AD%D9%84%DB%8C%D9%84%DB%8C-%D9%88-%D8%AA%D8%AD%D9%82%DB%8C%D9%82%DB%8C>

منابع انگلیسی

1. Alemi, Q., Stempel, C., Baek, K., Lares, L., Villa, P., Danis, D., & Montgomery, S. (2016). Impact of post migration living difficulties on the mental health of Afghan migrants residing in Istanbul. International Journal of Population Research, 2016, Article ID 7690697. <https://doi.org/10.1155/2016/7690697>
2. Badr, W., Ahmad, A., & Aziz, N. (2023). Afghan migration and its impacts on community of Afghanistan. Integrated Journal for Research in Arts and Humanities 3(5), 248-252. <https://doi.org/10.55544/ijrah.3.5.23>
3. Barlas, A. W. (2022). Population movements in Afghanistan: A historical overview, migration trends under the Taliban regime, and future outlooks. Munich Personal RePEc Archive. <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/114179>
4. Cummings, C., Pacitto, J., Lauro, D., & Foresti, M. (2015). Why people move: Understanding the drivers and trends of migration to Europe. Overseas Development Institute.
5. Dashti, Z. (2022). Afghan external migration movements in the historical process. Asya Studies - Academic Social Studies, 6(20), 301-314. <https://doi.org/10.31455/asya.1055791>
6. European Commission. (2020). 2020 Report on Migration and Asylum. <https://www.example.com>
7. FMReview. (n.d.). Afghan Refugees: A Historical Overview. Retrieved from <https://www.fmreview.org/ruiz>
8. International Organisation for Migration. (2021). World Migration Report. <https://www.example.com>
9. International Organization for Migration (IOM). (n.d.). IOM report on Afghan refugees. Retrieved from https://www.iom.int/search?keywords=+IOM+Report+on+Afghan+Refugees®ion_country%5B%5D=1049&created=All&sort_bef_combine=created_DESC

10. International Organization for Migration (IOM). (2022). IOM operational highlights in Afghanistan and neighbouring countries (August 2021-August 2022). Geneva, Switzerland.
11. Macrotrends. (2023). Afghanistan Refugee Statistics 2020-2023. Retrieved from <https://www.macrotrends.net>
12. Metcalfe-Hough, V. (2015). The migration crisis: Facts, challenges and possible solutions. ODI Briefing. Retrieved from <https://www.developmentprogress.org>
13. ReliefWeb. (2015). Afghanistan's Refugees: Forty Years of Dispossession. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/world/afghanistans-refugees-forty-years-dispossession>
14. UNHCR. (2015). Mid-Year Trends Report. Retrieved from: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/56701b969/mid-year-trends-june-2015.html>
15. UNHCR. (2023). Afghanistan Refugee Emergency. Retrieved from <https://www.unrefugees.org/emergencies/afghanistan>
16. UNHCR. (2023). Global trends: Forced displacement in 2022. United Nations High Commissioner for Refugees. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics>
17. UNHCR. (2024). Afghanistan Refugee Data and Figures. Retrieved from <https://www.unhcr.org>
18. UNHCR. (2024a). Afghanistan situation - Global Focus. Retrieved from: <https://reporting.unhcr.org/afghanistan-situation-global-appeal-2024>
19. UNHCR. (2024b). Afghanistan Situation Update - 1 April 2024. Retrieved from: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/108385>
20. United Nations. (2021). International migration report. <https://www.example.com>
21. United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). Afghanistan situation. Retrieved from <https://data.unhcr.org/en/situations/afghanistan>
22. United Nations High Commissioner for Refugees. (2024). Returns to Afghanistan. Retrieved from <https://dataviz.unhcr.org/product-gallery/2024/05/returns-to-afghanistan>